

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВА
НА ВІЛЬНЕ ОДЕРЖАННЯ ІНФОРМАЦІЇ
(за матеріалами практики
Європейського суду з прав людини)**

О. ДРОЗДОВ
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого),
адвокат, голова Вищої кваліфікаційно-
дисциплінарної комісії адвокатури,
Перший проректор Вищої школи адвокатури*

О. ДРОЗДОВА
*викладач кафедри кримінального права
і правосуддя
(Міжнародний економіко-гуманітарний
університет
імені академіка Степана Дем'янчука),
адвокат, помічник Першого проректора
Вищої школи адвокатури*

За умов, що відбуваються у царині процесів правової глобалізації та які аналізуються у працях багатьох учених-правників, орієнтування України на європейські та світові стандарти у сфері прав людини, активної ролі Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ, Суд) у розробці системи судового захисту основоположних прав і свобод людини, насущ-

ними залишаються питання врахування національними судами, та перш за все Верховним Судом, практики ЄСПЛ, у тому числі й у кримінальному провадженні. Права людини в умовах глобалізації також набувають, як зазначає Л. Удовика, нових форм, змісту, виявів. Тенденції розвитку прав людини в умовах глобалізації умовно можна поділити на дві групи: позитив-

ні і негативні. Позитивними тенденціями розвитку прав людини в умовах глобалізації є: розширення змісту й обсягу прав людини; поява нових прав, а в перспективі — формування нового покоління прав людини; поширення й утвердження світових і європейських правових стандартів прав людини, гарантій їх захисту; поява міжнародних і наддержавних правових інститутів захисту прав людини (ЄСПЛ, Міжнародний кримінальний суд). До негативних тенденцій розвитку прав людини слід віднести: тенденцію зростання обмежень прав людини та численні порушення прав людини; ускладнення процедури захисту прав людини, маніпулювання з боку окремих держав проблемами захисту прав людини; поширення необґрунтованих силових засобів захисту прав людини; зіткнення прав людини і колективних прав, прав держави, народу, нації, національних меншин. Позитивні і негативні зміни торкаються практично всіх груп прав людини, насамперед особистих, політичних, соціальних, економічних, культурних [1, 604].

Таким чином, не є винятком із цього права право на інформацію, зокрема в аспекті права на вільне одержання інформації. В. Політанський цілком обґрунтовано стверджує, що залежно від механізму реалізації й характеру зобов'язань держави право на інформацію належить як до негативних, так і до позитивних прав людини. Зокрема, як позитивне, право на інформацію людини вимагає більш активної діяльності з боку державних інституцій. Ця діяльність забезпечена позитивними зобов'язаннями держави, які спрямовані на їх утвердження, захист, сприяння реалізації. Це може виражатися у певних діях держави стосовно інформування своїх громадян про результати її діяльності, у наданні відомостей

стосовно тієї чи іншої інформації, що є у розпорядженні держави та стосовно якої не встановлено обмежень в її отриманні. За можливістю легітимного обмеження прав людини право на інформацію належить до відносин прав людини. Це підтверджується тим, що право на інформацію може бути обмежене у випадках, передбачених законом, що є необхідним у демократичному суспільстві [2, 91].

Тому надалі в цій статті йтиметься саме про прецедентну практику ЄСПЛ щодо права на вільне одержання інформації. Необхідність запровадження судового прецеденту для України підтверджується аргументами О. Святоцького, суть яких полягає у такому: Єдиний державний реєстр судових рішень не забезпечує єдності судової практики в нашій державі, а отже, прогнозованість судових рішень і стабільність правового регулювання правовідносин у суспільстві та державі; нерозривно пов'язано із забезпеченням єдності судової практики — однією з основних цінностей правової системи, що передбачає однакове застосування законів в аналогічних справах і за схожих фактичних обставин, а звідси — гарантує стабільність правовідносин і впевненість їхніх учасників у правомірності майбутньої поведінки; правовий засіб, за допомогою якого судова система України буде спроможна гарантувати забезпечення законності й справедливості конституційних прав і свобод окремих осіб, а у цілому — гармонійний розвиток усього суспільства; це необхідно для підвищення авторитету судової гілки влади України та відновлення довіри громадян до неї, утвердження у діяльності суддів принципів незалежності та неупередженості; це європейська правова традиція, цінність і стандарт ефективного захисту прав людини [3, 67].

Так, питання свободи одержання інформації в аспекті відмови влади надати неурядовій громадській організації (далі — НУО), яка проводила відповідне дослідження, імена адвокатів, які були призначені державою як захисники (далі — громадські захисники) і кількість таких призначень, нещодавно стало предметом розгляду Великої палати ЄСПЛ у справі «*Magyar Helsinki Bizottság* проти Угорщини» (2016 р.) та рішення у цій справі відповідно до ч. 1 ст. 44 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) є остаточним [4]. У цій справі Суд констатував порушення ст. 10 Конвенції «Свобода вираження поглядів».

Коротко про факти. НУО — заявник була заснована в 1989 р. з метою контролю за дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав людини в Угорщині і надання відповідного юридичного представництва, навчання і підготовки. У контексті опитування стосовно ефективності системи державного захисту заявник подав запит до різних відділків поліції на отримання імен громадських захисників, які працюють у них, та кількість їх відповідних призначень. Сімнадцять відділків поліції задовольнили запит; ще п'ять — надали запитувану інформацію після успішного правового оспорювання. Проте заявник не мав успіху в позові проти ще двох відділків поліції, які відмовилися розголошувати запитувану інформацію. Заявник скаржився відповідно до ст. 10 Конвенції на те, що відмова національних судів зобов'язати надати запитувану інформацію, порушувала його права на доступ до інформації.

ЄСПЛ в аспекті аналізу ст. 10 Конвенції, окрім відповідного національного законодавства Угорщини,

досить ретельно проаналізував нормативний зміст міжнародних документів у цій сфері, що, в свою чергу, може за певних обставин бути надійною методологічною основою для вирішення аналогічних питань національними судами.

І. Отже, по-перше, ЄСПЛ звернув увагу на такий аспект, як *застосовність та існування втручання*. Конвенцію необхідно тлумачити в світлі правил, передбачених ст. 31 «Загальне правило тлумачення», ст. 32 «Додаткові засоби тлумачення» та ст. 33 «Тлумачення договорів, автентичність тексту яких було встановлено двома або кількома мовами» Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 р. [5] та предмета і мети Конвенції в цілому. Звісно, ЄСПЛ не міг не взяти до уваги загальні міжнародні або національні правові стандарти європейських держав і консенсус, який виник зі спеціалізованих міжнародних документів, а також практику Договірних держав, яка також пропонує певні міркування. І, наприкінці, під час тлумачення Конвенції також можливо звернутися за допомогою до додаткових засобів тлумачення, зокрема й *travaux préparatoires* [6]. У світлі цих принципів ЄСПЛ і визнав за необхідне розглянути питання стосовно того, в якому обсязі право доступу до публічної інформації можливо було б розглядати як таке, що підпадає під дію ст. 10 Конвенції, незважаючи на те, що таке право не було очевидним з тексту цього положення. Національне законодавство в більшості Договірних держав визнавало законне право на доступ до інформації та існував загальний консенсус стосовно необхідності визнання права особи на доступ до публічної інформації для того, щоб дозволити громадськості ретельно вивчити і сформулювати думку щодо

будь-якого предмета громадського інтересу, в тому числі про порядок функціонування органів державної влади в демократичному суспільстві. Високий рівень консенсусу також був встановлений на міжнародному рівні. Зокрема, право на пошук інформації було чітко гарантоване ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. (далі – Пакт) [7], якою встановлено, що кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Користування передбаченими в п. 2 ст. 19 Пакту правами накладає особливі обов'язки й відповідальність. Отже, воно може бути пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними: а) для поважання прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Крім того, існування права на доступ до інформації було підтверджене Комітетом з прав людини Організації Об'єднаних Націй (далі – Комітет) у низці випадків. Так, ЄСПЛ послався на Зауваження загального порядку № 34 щодо ст. 19 Пакту, які висловив Комітет з прав людини під час 102 Сесії, яка відбувалася у Женеві 11–29 липня 2011 р. (далі – Зауваження) [8]. Зокрема, у п. 18 Зауваження з посиланням на відповідну практику цієї міжнародної організації йдеться про те, що у п. 2 ст. 19 Міжнародного пакту передбачено право на доступ до інформації, наявної

у державних органах. До такої інформації відносяться записи в державних органах, незалежно від форми її зберігання, джерел і дати їх реєстрації. Державними органами слід вважати такі органи, які вказані в п. 7 Зауваження. Крім того, до таких органів можуть відноситися й інші утворення, коли вони виконують державні функції. Як вже було зазначено, з урахуванням ст. 25 Пакту право на доступ до інформації також передбачає право засобів масової інформації (далі – ЗМІ) на доступ до інформації, що стосується державних питань, а також право широкої громадськості отримувати продукцію ЗМІ. Елементи права на доступ до інформації містяться також в інших частинах Пакту. Як Комітет зазначив у своєму зауваженні загального порядку № 16, що стосується ст. 17 Пакту, кожна особа повинна мати право упевнитися в ясній формі, чи міститься в автоматизованих файлах даних інформація особистого характеру, і якщо міститься, то яка і з якою метою. Також кожна особа повинна мати можливість упевнитися, які державні органи або приватні особи або органи контролюють чи можуть контролювати їхні файли. Якщо в таких файлах міститься недостовірні інформація особистого характеру або якщо вона збиралася або оброблялася в порушення положень закону, кожна особа повинна мати право вимагати вилучення цієї інформації. Згідно зі ст. 10 Пакту ув'язнені не позбавляються права на доступ до своєї історії хвороби. У своєму зауваженні загального порядку № 32, що стосується ст. 14 Пакту, Комітет виклав різні аспекти права на отримання інформації, якими володіють особи, обвинувачені у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно до положень ст. 2 Пакту такі особи повин-

ні отримувати інформацію про свої права, передбачені Пактом у цілому. Згідно зі ст. 27 Пакту прийняття державою-учасницею рішень, які можуть поставити під серйозний ризик спосіб життя і культуру групи меншин, повинно відбуватися на основі обміну досвідом та консультацій з відповідними спільнотами.

Крім того, ст. 42 «Право на доступ до документації» Хартії основних прав Європейського Союзу [9] гарантує громадянам право на доступ до певних документів, а саме, що кожен громадянин або громадянка Європейського Союзу, або будь-яка фізична або юридична особа, яка проживає або має офіційно зареєстроване місцеперебування в одній із держав-членів, має право доступу до документів Європейського Парламенту, Ради Європи та Європейської Комісії.

Ухвалення 18 червня 2009 р. Радою Європи Конвенції про доступ до офіційних документів [10], незважаючи на те, що вона була ратифікована лише сімома державами-членами, вказувало на постійний розвиток у напрямі визнання зобов'язання держави забезпечити доступ до публічної інформації. Натомість для України актуальною залишається Рекомендація Rec (2002) 2 Комітету Міністрів Ради Європи про доступ до офіційних документів (далі — Рекомендація) [11]. До речі, у розділі II «Сфера застосування» зазначається, що Рекомендація застосовується лише до офіційних документів, які є в розпорядженні органів державної влади. Однак держави-члени мають розглянути у світлі національного законодавства та практики те, наскільки викладені в Рекомендації принципи можуть бути застосовані до інформації, що є в розпорядженні органів законодавчої та судової влади. Водночас цей документ не впливає

на право доступу або обмеження у доступі, які передбачені в Конвенції про захист осіб з огляду на автоматизовану обробку персональних даних 1981 р. [12]. У разі, якщо йдеться про інформацію, що є в розпорядженні органів судової влади, слід зважати на такий аспект незалежності правосуддя, як свобода від необґрунтованого зовнішнього впливу, а саме: у Проекті доповіді Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) «Про незалежність судової системи — Частина 1: незалежність суддів» з посиланням на п. 63 Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів (далі — КРЕС) для Комітету Міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів 2001 р. зазначається, що труднощі полягають у тому, як визначити, що ж становить невинуватий тиск, а також як встановити необхідну рівновагу, наприклад, між необхідністю захистити судовий розгляд від перекручування та тиску чи то з боку політичних кіл, чи то з боку ЗМІ або інших джерел, а також як забезпечити відкрите обговорення питань, що мають суспільне значення, серед суспільних кіл і у вільній пресі. Судді повинні погодитися з тим, що вони є публічними особами і не повинні бути занадто чутливими або занадто вразливими. КРЕС погодилася з тим, що не потрібно змінювати існуючий принцип, але судді в різних державах могли б мати для себе користь зі спільного обговорення й обміну інформацією з конкретних ситуацій [13].

З урахуванням наведених факторів ЄСПЛ у справі «*Magyar Helsinki Bizottság*» не вважав, що він був позбавлений можливості тлумачити ст. 10 § 1 Конвенції як таку, що містить право на доступ до інформації. ЄСПЛ визнав,

що в інтересах правової визначеності, передбачуваності та рівності перед законом, він не повинен без поважної причини відходити від прецедентів, викладених у попередніх справах. Правова визначеність як елемент верховенства права, крім іншого, покладає на державу обов'язок дотримуватися законів (*the laws*), які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед — до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: сформульований достатньо чітко, аби особа мала можливість скерувати свою поведінку [14, 178]. У свою чергу, рівність перед законом як невід'ємна складова верховенства права означає, що кожна фізична особа підпорядковується тим самим законам, і жодна фізична особа чи група осіб не мають особливих юридичних привілеїв [14, 182]. Водночас ЄСПЛ у своєму рішенні послався, крім низки інших (справи «*Gaskin v. United Kingdom*» [15], «*Guerra and others v. Italy*» [16]¹ та «*Roche v. the United Kingdom*» [17]), й на своє прецедентне рішення, ухвалене ще 26 березня 1987 р. у справі «Леандер (Leander) проти Швеції» [18]. Нагадаємо, що у справі Леандера використання інформації, що міститься в секретній картотеці поліції при оцінці допуску особи до посади, яка зачіпає питання державної безпеки, не порушила права на приватне життя, регламентоване ст. 8 Конвенції. Ненадання такої інформації зацікавленій стороні теж не порушує її права, визнані ст. 10 Конвенції, щодо свободи вираження або отримання інформації.

Але оскільки Конвенція була перш за все системою захисту прав людини, необхідно також враховувати постійно змінювані умови в Договірних державах, ЄСПЛ повинен реагувати на будь-яку конвергенцію, яка виникає, стосовно стандартів, які необхідно досягти. ЄСПЛ у справі «*Magyar Helsinki Bizottság*» визнав, що настав час, щоб уточнити класичні принципи щодо зазначеного права. Суд, як і раніше, вважає, що «право на свободу одержання інформації в основному забороняє урядові обмежувати людину від отримання інформації, яку інші хочуть або можуть бути готові передати йому». Крім того, «право на отримання інформації не може бути витлумачено як накладення на державу позитивних зобов'язань зі збору та розповсюдження інформації за своєї власної ініціативи». Також ЄСПЛ вважає, що ст. 10 Конвенції не надає індивідууму право доступу до інформації, що є у розпорядженні державних органів, ані зобов'язує уряд передавати таку інформацію особі. Однак, як вбачається з наведеного вище аналізу, таке право або зобов'язання може виникнути передусім тоді, коли обов'язок розкриття інформації було накладено рішенням у судовому порядку, що набрало законної сили (що не є проблемою в цьому випадку), і, по-друге, в тих випадках, коли доступ до інформації є інструментом для здійснення індивідом свого права на свободу вираження поглядів, зокрема, «свобода отримувати і поширювати інформацію» і де його заперечення являє собою втручання в це право (п. 156).

Питання стосовно того, в якому випадку і в якому обсязі відмова в доступі до інформації становила

¹ У цій справі несповіщення населення про ризик, якому воно піддається, і заходи, які необхідно вжити в разі аварії на прилеглому хімічному підприємстві, порушило право на повагу до приватного і сімейного життя, захищене ст. 8 Конвенції.

втручання у свободу вираження поглядів заявника необхідно розглядати в кожній окремій справі та в світлі таких критеріїв: мета запиту інформації; характер запитуваної інформації; роль заявника; чи була інформація готовою і доступною.

1. Мета запиту інформації. Так, ЄСПЛ зазначає, для того, щоб ст. 10 Конвенції підлягала застосуванню, необхідно встановити, чи була запитувана інформація насправді необхідною для здійснення свободи вираження поглядів [19]. Для ЄСПЛ отримання доступу до інформації буде визнано за необхідне, якщо це приховування заважатиме або шкодитиме здійсненню особою свого права на свободу вираження поглядів [20], у тому числі свободу «одержувати і передавати інформацію та ідеї», відповідно до таких «обов'язків і відповідальності», які можуть впливати з п. 2 ст. 10 Конвенції.

2. Характер запитуваної інформації. ЄСПЛ раніше встановлював, що відмова в доступі до інформації являє собою втручання у право заявників на отримання і поширення інформації в ситуаціях, коли запитуваними даними була інформація про кількість осіб, за якими Розвідувальною службою Сербії велося спостереження за допомогою електронних засобів у 2005 р. [21], інформація про справу, що перебувала у провадженні Конституційного суду щодо перевірки конституційності змін, внесених до Кримінального кодексу, що стосуються злочинів, пов'язаних з обігом наркотиків, та така інформація становила суспільний інтерес [20], оригінальні документальні джерела, які перебували у розпорядженні Міністерства внутрішніх справ Угорщини для законного історичного дослідження про діяльність Угорської служби державної безпеки в 1960-ті роки [22],

а також інформації про рішення Регіональних комісій по угодам з нерухомістю щодо угод з нерухомістю [23], та приділяв вагому увагу наявності окремих категорій інформації, яка становить суспільний інтерес. ЄСПЛ наголосив, що визначення того, що може являти собою предмет суспільного інтересу, залежатиме від обставин кожного конкретного випадку. Суспільний інтерес впливає на громадськість так, що вона може законно проявляти інтерес до питань, які привертають її увагу або впливають на добробут або життя громади. Це також стосується питань, які здатні породжувати значні суперечки, які торкаються важливої соціальної проблеми, або які пов'язані з проблемою, щодо якої громадськість буде мати інтерес в отриманні інформації про це. Суспільний інтерес не може бути зведений лише до жаги громадськості до інформації про приватне життя інших людей, або бажанням аудиторії сенсаційності чи навіть вуайеризму. Для того щоб з'ясувати, чи стосується публікація теми загального значення, необхідно оцінити її в цілому, з урахуванням контексту [24].

3. Роль заявника. ЄСПЛ вважає, що важливим фактором є те, чи прагне людина отримати доступ до інформації з метою інформування громадськості як «громадського спостерігача». Це не означає, однак, що право на доступ до інформації повинне застосовуватися виключно до НУО та преси. Він підтверджує, що високий рівень захисту поширюється також на академічних дослідників [22; 25; 26], авторів історичної та іншої публіцистичної літератури з питань, що становлять суспільний інтерес [27; 28]. ЄСПЛ зазначає, що, з огляду на важливу роль, яку відіграє мережа Інтернет у розширенні доступу громадськості до новин

та сприяння поширенню інформації [29], функція блогерів і популярних користувачів соціальних медіа можуть бути також віднесені до категорії «громадських спостерігачів», які підпадають під захист ст. 10 Конвенції.

4. Чи була інформація готовою і доступною. При ухваленні висновку про те, що відмова в доступі є порушенням ст. 10 Конвенції, ЄСПЛ раніше взяв до уваги той факт, що запитувана інформація була «готова і доступна» і не вимагає збору будь-яких даних урядом [20; 30]. Крім того, Суд, відхилив залежність вітчизняного уповноваженого органу про передбачувані труднощі збору інформації як підстави для його відмови в наданні заявнику з документами, де такі складнощі були згенеровані власною практикою органу [23]. У світлі зазначеного вище прецедентного права, а також беручи до уваги формулювання ст. 10 § 1 (зокрема, слова «без втручання органів державної влади») Конвенції, ЄСПЛ вважає, що факт запиту інформації, яка була готова і доступна, повинен стати важливим критерієм у загальній оцінці того, чи можна розглядати відмову в наданні інформації як «втручання» у свободу «одержувати і передавати інформацію», тією мірою, як вона захищається цим положенням.

ЄСПЛ висловив задоволення тим, що заявник у цій справі бажав скористатися правом передавати інформацію з питань, які становлять суспільний інтерес, і прагнув отримати доступ до інформації для досягнення цієї мети, та інформація була необхідна для здійснення права на свободу вираження поглядів. Інформація, запитана заявником — НУО з відповідних відділів поліції була необхідною для завершення дослідження з питання про функціонування системи громадських захисників, які вона проводить як

неурядова організація у сфері прав людини для того, щоб зробити свій вклад у дискусію з питання, яке становить очевидний суспільний інтерес. Не існувало жодних підстав для сумнівів у тому, що в дослідженні, про яке йдеться, містилася інформація, яку заявник зобов'язався повідомити громадськості, і на отримання якої громадськість мала право; Суд був задоволений тим, що вона була необхідною для виконання заявником цього завдання мати доступ до запитуваної інформації. І, наприкінці, інформація була готовою і доступною. Тому мало місце втручання у право, захищене ст. 10 Конвенції, яка була застосовна в цій справі.

II. Далі ЄСПЛ розглянув питання, чи було зазначене втручання обґрунтованим. Для того щоб бути виправданим, втручання у право заявника — НУО на свободу вираження поглядів повинно бути «встановлено законом», «мати на меті одну або декілька законних цілей», зазначених у п. 2 ст. 10 Конвенції, і бути «необхідним у демократичному суспільстві».

ЄСПЛ визнав, що втручання було передбачене законом, і обмеження свободи вираження поглядів заявника мало законну мету — захист прав інших осіб.

В аспекті, чи було зазначене втручання «необхідним у демократичному суспільстві» ЄСПЛ зазначив про таке. Незважаючи на те, що запит складався з особистих даних, він стосувався переважно професійної діяльності в контексті відкритого судового розгляду. У цьому значенні професійна діяльність громадських захисників не могла вважатися приватним питанням. Запитувана інформація не стосувалася дій або рішень громадського захисника, пов'язаних із виконанням завдань як законних представників

або консультацій з його клієнтами, а також уряд не продемонстрував, що розголошення запитуваної інформації могло вплинути на здійснення права громадських захисників на повагу до приватного життя за змістом ст. 8 Конвенції. Тому не існувало жодних підстав вважати, що інформація про імена громадських захисників та їх призначення не могла бути повідомлена громадськості за допомогою інших засобів. Інтереси, до яких звертався уряд із посиланням на ст. 8 Конвенції, не мали такого характеру і рівня, які могли б стати підставою для початку застосування цього положення і засобів встановлення балансу з правом заявника, гарантованим ст. 10 Конвенції.

Предметом дослідження виступала ефективність системи громадських захисників, тісно пов'язана з правом на справедливий судовий розгляд, одним із основних прав у законодавстві Угорщини і правом першорядної важливості відповідно до Конвенції. Тому будь-яка критика або запропоновані вдосконалення служби, які були безпосередньо пов'язані з правом на справедливий судовий розгляд, повинні розглядатись як предмет законного занепокоєння громадськості. ЄСПЛ був задоволений тим, що заявник мав намір сприяти дискусії з питань, які становлять громадський інтерес, і відмова задовольнити запит фактично завдавала шкоди внеску в публічне обговорення питання, яке становило загальний інтерес. Незважаючи на те, що запитувана інформація стосувалася особистих даних, вона не містила інформацію, яка була за межами загального надбання. ЄСПЛ дійшов висновку, що, незважаючи на межі розсуду держави, не існувало обґрунтованого співвідношення пропорційності між оскарженим заходом і переслідуюваною законною метою.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновки, що під час розгляду і вирішення питань, у тому числі й на національному законодавчому та правозастосовному рівнях, обмеження свободи вираження поглядів, захищених ст. 10 Конвенції, окрім названого міжнародного акта, слід враховувати положення низки інших міжнародних документів, перш за все міжнародних договорів та наступну практику їх застосування, зокрема відповідні повідомлення Комітету ООН з прав людини та практику ЄСПЛ. Враховуючи позитивні й негативні тенденції розвитку прав людини в умовах глобалізації, необхідно брати до уваги найновіші тенденції розвитку прецедентної практики Суду, згідно з якою в аспекті застосування ст. 10 Конвенції необхідно з'ясувати застосовність ст. 10 Конвенції та існування втручання у свободу вираження поглядів (як у позитивному, так і негативному аспектах цього права). Питання стосовно того, в якому випадку і в якому обсязі відмова в доступі до інформації становила втручання у свободу вираження поглядів заявника необхідно розглядати в кожній окремій справі та в світлі таких критеріїв: мета запиту інформації; характер запитуваної інформації; роль заявника та чи була така інформація готовою і доступною. Наступний етап полягає у розгляді питання, чи було зазначене втручання обґрунтованим. Для того щоб бути виправданим, втручання у право на свободу вираження поглядів повинно бути «встановленим законом», «мати одну або декілька законних цілей», зазначених у п. 2 ст. 10 Конвенції, і, нарешті, — «необхідним у демократичному суспільстві» з урахуванням необхідності встановлення балансу з іншими основоположними правами і свободами.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Удовика Л. Г.* Права людини в умовах глобалізації. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Х., 2017. — Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. — 1128 с.
2. *Політанський В. С.* Право на інформацію в системі основоположних прав і свобод людини і громадянина // Вісник Національної академії правових наук України. — 2016. — № 4 (87). — С. 86–95.
3. *Святоцький О.* Судовий прецедент та судова практика: порівняльно-правовий аспект // Право України. — 2016. — № 10. — С. 64–69.
4. *Case of «Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary».* JUDGMENT. 8 November 2016 (Application no. 18030/11) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167828>.
5. *Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
6. *Travaux Préparatoires to the Convention* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.echr.coe.int/documents/library_travprep_table_eng.pdf.
7. *Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043/paao100#o100.
8. *Зауваження загального порядку № 34* Комітету з прав людини ООН щодо ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bangkok.ohchr.org/programme/documents/general-comment-34.aspx>.
9. *Хартія основних прав Європейського Союзу*, ухвалена у Ніцці 7 грудня 2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
10. *Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів*, ухвалена 18 червня 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.coe.int/tu/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016805a937b>.
11. *Рекомендація Rec (2002) 2* Комітету Міністрів Ради Європи про доступ до офіційних документів, ухвалена Комітетом Міністрів 21 лютого 2002 р. на 784-му засіданні заступників міністрів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r%282002%292.htm>.
12. *Конвенція про захист осіб з огляду на автоматизовану обробку персональних даних 1981 р.*, яку ратифіковано із заявами згідно із Законом України від 6 липня 2010 р. № 2438-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_326.
13. *Проект доповіді Венеціанської комісії «Про незалежність судової системи — Частина 1: незалежність суддів»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD\(2009\)001-rus](http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD(2009)001-rus).
14. *Доповідь* схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) «Верховенство права» // Право України. — 2011. — № 10. — С. 168–184.
15. *Case of «Gaskin v. United Kingdom».* JUDGMENT. 07 July 1989 (Application no. 10454/83) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57491>.
16. *Case of «Guerra and others v. Italy».* JUDGMENT. 19 February 1998 (Application no 116/1996/735/932) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58135>.
17. *Case of «Roche v. the United Kingdom».* JUDGMENT. 19 October 2005 (Application no. 32555/96) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70662>.
18. *Case of «Leander v. SWEDEN».* JUDGMENT. 26 March 1987 (Application no. 9248/81) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519>.
19. *Case of «Roşianu v. Romania».* JUDGMENT. 4 June 2014 (Application no. 27329/06) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144999>.
20. *Case of «Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary»* JUDGMENT. 14 April 2009 (Application no. 37374/05) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92171>.
21. *Case of «Youth Initiative for Human Rights v. Serbia».* JUDGMENT. 25 June 2013 (Application no. 48135/06) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120955>.
22. *Case of «Kenedi v. Hungary».* JUDGMENT. 26 May 2009 (Application no. 31475/05) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92663>.
23. *Case of «Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land-und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes v. Austria».* JUDGMENT. 28 November 2013 (Application no. 39534/07) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92663>.
24. *Case of «Couderc and Hachette Filiracchi Associés v. France».* JUDGMENT. 10 November 2015 (Application no. 40454/07) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158861>.
25. *Case of «Başkaaya and Okçuoğlu v. Turkey».* JUDGMENT. 8 July 1999 (Application no. 23536/94 and 24408/94) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58276>.

26. *Case of «Gillberg v. Sweden»*. § 93 JUDGMENT. 3 April 2012. (Application no. 41723/06) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110144>.
27. *Case of «Chauvy and Others v. France»*. § 68 JUDGMENT. 29 June 2004 (Application no. 64915/01) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61861>.
28. *Case of «Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France»*. JUDGMENT. 22 October 2007 (Application no. 21279/02 and 36448/02) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82846>.
29. *Case of «Delfi AS v. Estonia»*. JUDGMENT. 16 June 2015 (Application no. 64569/09) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>.
30. *Case of «Friedrich Weber v. Germany»*. DECISION. 6 January 2015 (Application no. 70287/11) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150811>.

REFERENCES

1. Udovyyka L. H. Prava liudyny v umovakh hlobalizatsii. Velyka ukrainska iurydychna entsyklopediia [Human rights in the conditions of globalization. Big Ukrainian legal encyclopedia], Kharkiv, 2017, vol. 2, 1128 p.
2. Politanskyi V. S. Pravo na informatsiiu v systemi osnovopolozhnykh prav i svobod liudyny i hromadianyna [The right for information in system of basic rights and freedoms of the person and citizen], *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 2016, no. 4 (87), pp. 86–95.
3. Sviatotskyi O. Sudovyi pretsedent ta sudova praktyka: porivnialno-pravovyi aspekt [Judicial precedent and court practice: comparative and legal aspect], *Pravo Ukrainy*, 2016, no. 10, pp. 64–69.
4. *Case of «Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary»*. JUDGMENT. 8 November 2016 (Application no. 18030/11). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-167828>.
5. Videnska konventsiia pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv vid 1969 r. [The Vienna convention on the right of international treaties of 1969]. Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
6. Travaux Préparatoires to the Convention. Available at: http://www.echr.coe.int/documents/library_travprep_table_eng.pdf.
7. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava 1966 r. [International Covenant on Civil and Political Rights of 1966]. Available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043/para0100#o100.
8. Zauvazhennia zahalnoho poriadku № 34 Komitetu z prav liudyny OON shchodo st. 19 Mizhnarodnoho paktu pro hromadianski ta politychni prava 1966 r. [General comments № 34 of Human Rights Committee of the UN according to Art. 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966.]. Available at: <http://bangkok.ohchr.org/programme/documents/general-comment-34.aspx>.
9. Khartiia osnovnykh prav Ievropeiskoho Soiuzu, ukhvalena u Nitsi 7 hrudnia 2000 r. [The charter of basic rights of the European Union accepted in Nice on December 7, 2000]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
10. Konventsiia Rady Ievropy pro dostup do ofitsiinykh dokumentiv, ukhvalena 18 chervnia 2009 r. [The convention of the Council of Europe on access to official documents adopted on June 18, 2009]. Available at: <http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016805a937b>.
11. Rekomendatsiia Rec (2002) 2 Komitetu Ministriv Rady Ievropy pro dostup do ofitsiinykh dokumentiv, ukhvalena Komitetom ministriv 21 liutoho 2002 r. na 784-mu zasidanni zastupnykiv ministriv [The recommendation of Rec (2002) 2 Committees of Ministers of the Council of Europe about access to official documents accepted by Committee of ministers on February 21, 2002 at the 784th meeting of deputy ministers]. Available at: <http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r%282002%292.htm>.
12. Konventsiia pro zakhyst osib z ohliadu na avtomatyzovanu obrobku personalnykh danykh 1981 r., iaku ratyfikovano iz zaiavamy zhidno iz Zakonom Ukrainy vid 6 lypnia 2010 r. № 2438-VI [The convention on protection of persons considering the automated processing of personal data 1981 which is ratified with statements according to the Law of Ukraine of July 6, 2010 № 2438-VI]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_326.
13. Proekt dopovidi Vēnetsianskoi komisii «Pro nezalezhnist sudovoi systemy – Chastyna 1: nezalezhnist suddiv» [The draft of the report of the Venetian commission «About independence of judicial system — Part 1: independence of judges»]. Available at: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD\(2009\)001-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD(2009)001-rus).
14. Dopovid skhvalena Vēnetsiiskoiu Komisiieiu na 86-mu plenarnomu zasidanni (Vēnetsiia, 25–26 bereznia 2011 r.) «Vērkhovenstvo prava» [The report it is approved by the Venetian Commission at the 86th plenary meeting (Venice, on March 25–26, 2011) «Rule of law»], *Pravo Ukrainy*, 2011, no. 10, pp. 168–184.
15. *Case of «Gaskin v. United Kingdom»*. JUDGMENT. 7 July 1989 (Application no. 10454/83). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57491>.
16. *Case of «Guerra and others v. Italy»*. JUDGMENT. 19 February 1998 (Application no. 116/1996/735/932). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58135>.
17. *Case of «Roche v. the United Kingdom»*. JUDGMENT. 19 October 2005 (Application no. 32555/96). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70662>.

18. Case of «Leander v. SWEDEN». JUDGMENT. 26 March 1987 (Application no. 9248/81). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519>.
19. Case of «Roşianu v. Romania». JUDGMENT. 4 June 2014 (Application no. 27329/06). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144999>.
20. Case of «Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary». JUDGMENT. 14 April 2009 (Application no. 37374/05). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92171>.
21. Case of «Youth Initiative for Human Rights v. Serbia». JUDGMENT. 25 June 2013 (Application no. 48135/06). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120955>.
22. Case of «Kenedi v. Hungary». JUDGMENT. 26 May 2009. (Application no. 31475/05). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92663>.
23. Case of «Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung eines wirtschaftlich gesunden land-und forstwirtschaftlichen Grundbesitzes v. Austria». JUDGMENT. 28 November 2013 (Application no. 39534/07). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92663>.
24. Case of «Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France». JUDGMENT. 10 November 2015. (Application no. 40454/07). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158861>.
25. Case of «Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey». JUDGMENT. 8 July 1999 (Application no. 23536/94 and 24408/94). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58276>.
26. Case of «Gillberg v. Sweden». § 93 JUDGMENT. 3 April 2012 (Application no. 41723/06). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110144>.
27. Case of «Chauvy and Others v. France». § 68 JUDGMENT. 29 June 2004 (Application no. 64915/01). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61861>.
28. Case of «London, Otchakovsky-Laurens and July v. France». JUDGMENT. 22 October 2007 (Application no. 21279/02 and 36448/02). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82846>.
29. Case of «Delfi AS v. Estonia». JUDGMENT. 16 June 2015 (Application no. 64569/09). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>.
30. Case of «Friedrich Weber v. Germany». DECISION. 6 January 2015 (Application no. 70287/11). Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150811>.

Дроздов О. М., Дроздова О. В. Актуальні питання права на вільне одержання інформації (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню положень міжнародних актів щодо актуальних питань обмеження свободи вираження поглядів. Акцент зроблено на необхідності з'ясування у кожному конкретному випадку застосовності ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та існування втручання у свободу вираження поглядів (як у позитивному, так і негативному аспектах цього права). Особливу увагу приділено питанню стосовно того, в якому випадку і в якому обсязі відмова в доступі до інформації становить втручання у свободу вираження поглядів заявника. Зазначається, що це питання необхідно розглядати в кожній конкретній справі та в світлі таких критеріїв: мета запиту інформації; характер запитуваної інформації; роль заявника та чи була така інформація готовою і доступною. Показано, що для того, щоб бути виправданим, втручання у право на свободу вираження поглядів повинно бути «встановленим законом», «мати одну або декілька законних цілей», зазначених у п. 2 ст. 10 Конвенції, і, нарешті, – «необхідним у демократичному суспільстві» з урахуванням необхідності встановлення балансу з іншими основоположними правами і свободами.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, верховенство права, правова визначеність, свобода вираження поглядів, свобода одержання інформації, втручання у право на свободу вираження поглядів.

Дроздов А. М., Дроздова Е. В. Актуальные вопросы права на свободное получение информации (по материалам практики Европейского суда по правам человека)

Аннотация. Статья посвящена исследованию положений международных актов по актуальным вопросам ограничения свободы слова. Акцент сделан на необходимости выяснения в каждом конкретном случае применимости ст. 10 Конвенции о защите прав человека и основных свобод и существования вмешательства в свободу выражения взглядов (как в положительном, так и отрицательном аспектах этого права). Особое внимание уделено вопросу о том, в каком случае и в каком объеме отказ в доступе к информации составлял вмешательство в свободу выражения взглядов заявителя. Отмечается, что этот вопрос необходимо рассматривать в каждом отдельном случае и в свете следующих критериев: цель запроса информации; характер запрашиваемой информации; роль заявителя и была ли такая информация готовой и доступной. Показано, что для того, чтобы быть оправданным, вмешательство в право на свободу выражения мнений должно быть «установленным законом», «преследовать одну или несколько законных целей»,

указанных в п. 2 ст. 10 Конвенции, и, наконец, быть «необходимым в демократическом обществе» с учетом необходимости установления баланса с другими основополагающими правами и свободами.

Ключевые слова: Европейский суд по правам человека, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, верховенство права, правовая определенность, свобода выражения мнений, свобода получения информации, вмешательство в право на свободу выражения мнения.

Drozdov O., Drozdova O. Topical Issues of the Right to Free Access to Information (Based on the Materials of Practice of the European Court of Human Rights)

Annotation. The article investigates the provisions of the international instruments on topical issues of restricting freedom of expression. Emphasis is placed on the need to determine in each case the applicability of Art. 10 of the Convention and the existence of interference in the freedom of expression (in both the positive and negative aspects of this law). Particular attention is paid to the question of whether, in any case, and to what extent the denial of access to information was interference in the freedom of expression of the applicant's views. It is noted that this issue should be considered in each individual case and in the light of the following criteria: the purpose of the request information; the nature of the information requested; the applicant's role and whether this information ready and available. It is shown that in order to be justified interference with the right to freedom of expression must be «prescribed by law», «pursue one or more legitimate aims» set forth in Sec. 2, Art. 10 of the Convention, and to finally be «necessary in a democratic society» in view of the need to establish a balance with other fundamental rights and freedoms.

Key words: European Court of Human Rights, the Convention on the protection of human rights and fundamental freedoms, the rule of law, legal certainty, freedom of expression, freedom of information, interference with the right to freedom of expression.